

- Polaze}i od odgovornosti za o~uvanje i unaprejenje svoje dr`ave kao gra|anskog dru{tva u kome Romi `ive ravnopravno sa svim nacionalnim i etni~kim zajednicama
- Nalaze}i se na raskr{u ustavnih re{enja,predloga zakona, me|unarodnih dokumenata i preporuka o statusu Roma
- Neprihvataju}i sada{nji dru{tveno-ekonomski polo`aj u dru{tvu
- Uva`avaju}i postignute rezultate aktivnosti nevladinih organizacija u oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i socijalizacije Roma

Predstavnici NVO i istaknuti intelektualci donose:

PLATFORMU

U kontekstu mera opšte prirode koje predvidja Nacrt strategije za integraciju i davanje novih ovlašćenja Romima, prioritetni ciljevi koji se odnose na smanjivanje romskog siromaštva i povećanja društvenog uticaja, trebalo bi da se usmere na:

- otklanjanje svih vidova diskriminacije kojoj su izloženi Romi
- kreiranja nove kulturne politike unutar romske zajednice
- Jacanje kapaciteta romskih NVO- profesionalne NVO
- uredjivanje odnosa koji se tiču sistema zapošljavanja (i samozapošljavanja)
- obezbedjivanje dostupnosti obrazovnim institucijama na svim nivoima obrazovanja
- regulisanje stambenih problema
- rešavanje problema primarne zdravstvene zaštite

- primenu principa afirmativne akcije u svim navedenim oblastima.
- UKLJUCENJE ROMA U POLITICKE PROCESSE

KULTURA ROMA

Poja~ana kulturna aktivnost i samoorganizovanost Roma ima zna~ajnu ulogu u procesu dalje socijalne emancipacije i nacionalne afirmacije Roma.

Za razliku od ostalih naroda i nacionalnih manjina u na{ojoj zemlji, Romi danas nemaju nijednu kulturnu ustanovu ili instituciju.

Kulturno stvarala{tvo nije i ne mo`e u na{im uslovima biti predodre|eno za neki u`i dru{tveni krug. Kroz igru i pesmu, kroz poeziju, prozu i dramska ostvarenja na jeziku Roma , Smotra kulturnih dostignu}a Roma Republike Srbije i druge kulturne manifestacije, na svojesvrstan na~in predstavljaju jezgro budu}eg rada na {iroj primeni i uvo|enju jezika i pisma Roma. Smotra kulturnih dostignu}a Roma Srbije, kao jedinstvene kulturne manifestacije svih romskih asocijacija i Roma Jugoslavije moraju jo{ vi{e pospe{iti ove aktivnosti.

Treba podsticati i raznovrsne oblike amaterizma kroz koje bi se ispoljavao sadr`aj umetni~kog izraza karakteristi~nog za nacionalna svojstva Roma. U tom smislu treba da se obezbede i odgovaraju}a sredstva za svestraniji razvoj i afirmaciju kulturnog stvarala{tva Roma.

Jo{ uvek nisu stvorene materijalne i druge pretpostavke za razvoj romske kulture, jezika Roma i kulturnog `ivota Roma uop{te. Kulturno-umetni~ka dru{tva su jedini oblik i vid kulturnog `ivljenja i potvr|ivanja pripadnika Roma.

Zadovoljavanje dru{tvenih i kulturnih potreba Roma ne sme zaostajati za zadovoljevanjem potreba bilo kojeg naroda, odnosno nacionalne manjine. Naprotiv, zbog objektivnih razloga , u mnogo ~emu, ta nastojanja treba da i nadma{iju uobi~ajene norme.

U procesu nacionalne i socijalne emancipacije Roma, njihov jezik i kultura imaju presudan značaj. Stoga je potrebno u svim sredinama gde žive Romi, uporedo sa poboljšavanjem njihovog socijalo-ekonomskog položaja, stvarati uslove za razmah kulturnih aktivnosti, uvođenje i ravnopravnost korišćenja jezika Roma u obrazovanju, javnom informisanju, izdavačkoj delatnosti i drugim područjima društvenog života.

Zato bi bilo pravo vreme da se osnuje naučni institut za multi-disciplinarna istraživanje romskog jezika, istorije i kulture, ne samo u okviru SRJ nego u okviru balkanske saradnje. Takav institut bi imao za cilj, osim standardizacije romskog jezika i mnogobrojne druge zadatke, kao što su npr. izdavanje časopisa "Romologija", pripremanje i izdavanje "Enciklopedio e Romengi", kao i izdavanje rečnika romskog jezika, dvojezičnih rečnika i različitih stručnih rečnika. Veoma važan i neodoljiv zadatak bila bi i redakcija teksta o istoriji Roma za uključivanje u školske udžbenike svih balkanskih zemalja. Postoji Međubalkanski odbor za izdavanje udžbenika istorije i geografije, nužno bi bila saradnja takvih romskih instituta sa odborom (Balkanska federacija Roma). Romi bi u tom pogledu istupili kao balkanski narod.

Imajući ovo u vidu, veoma je značajno, da se kod pojedinih institucija u republikama i Jugoslaviji, pokrenu inicijative za uključivanje ove problematike u redovne njihove programe.

[KOLOVANJE I OBRAZOVANJE ROMA

Imajući u vidu težinu i složenost problematike u oblasti školovanja i obrazovanja Roma, država mora da obezbedi sve uslove koji doprinose poboljšanju i primeni u ovoj oblasti. U tom smislu potrebno je akciju usmeriti u nekoliko ključnih pravaca :

- Potrebno je svu decu pre polaska u školu uključiti u ustanove predškolskog vaspitanja i obrazovanja (obdaništa ili pripremna odeljenja) gde bi im bilo omogućeno dobijanje hrane, prilika za sticanje prvih higijenskih i radnih navika, prilika za igru koja ih zbližava sa drugom decom i što je naročito važno, za sticanje potrebnih predznanja i savladivanja jezika na kojem se izvodi nastava u školi koju će pohađati.
- Za romsku decu koja nisu imala prilike za ovakve pripreme, potrebno je, tokom osnovno-školskog vaspitanja i obrazovanja organizovati dopunski vaspitno-obrazovni rad ili ako je to potrebno, i specijalni korektivni pedagoški rad, kako bi se što brže i što uspešnije izjednačilo sa ostalom decom.
-
- Posebnu pažnju obratiti na redovitost upisivanja dece u školu i kasnije pohađanje nastave i preduzimanje potrebne aktivnosti da se zaustavi prisutna pojava napuštanja školovanja pre završetka osnovne škole.

U republi~kim ministarstvima za obrazovanje , s obzirom na postoje}e stanje u oblasti obrazovanje Roma, formirati komisije sastavljene od stru~njaka za ovu problematiku, koje bi radile na postepenom razre{avanju obrazovnih problema romske populacije.

Osnovni zadatak ovih komisija treba da bude stvaranje odgovaraju}ih preduslova za :

- a. Formiranje pred{kolskih odeljenja za romsku decu u svim onim sredinama gde takva potreba postoji.
- b. Uvo|enje predmeta romski jezik sa elementima nacionalne kulture u skladu sa Zakonom i potrebama. U postoje}e obrazovne sadr`aje uneti i sadr`aje iz oblasti romske kulture, istorije i jezika.
- c. Na nekom od fakulteta otvoriti katedru za romski jezik na kome bi se pripremali budu}i predava~i romskog jezika sa elementima nacionalne kulture.

INFORMISANOST ROMA

U procesu nacionalne i socijalne emancipacije Roma, uporedo sa pobolj{anjem njihovog socijalno-ekonomskog polo`aja, treba stvoriti uslove za uvo|enje, {irenje i ravnopravno kori{}enje jezika Roma u obrazovanju, javnom informisanju, izdava~koj delatnosti i drugim podru~jima dru{tvenog `ivota.

Dr`ava mora obezbediti dru{tvene i materijalne uslove za re{avanje problema informisanja na romskom jeziku.

Pitanje informisanja Roma treba re{iti u celini i bez odlaganja, na na~in kako je to re{eno za ostale nacionalne manjine u na{oj zemlji.

U oblasti informisanja na romskom jeziku, neophodno je, s obzirom na ~injenicu da je to jedan od va~nih problema sa kojim se ovaj narod susre}e, preduzeti slede}e:

- a. U postoje}u {emu Radio-televizije Srbije, uvrstiti i program na romskom jeziku, kao {to to postoji za druge nacionalne manjine. Ovaj program treba da bude emitovan na Radio i TV Novi Sad i Radio i TV Beograd – II program. Trajanje ovih programa treba sukcesivno prilago|avati potrebama i mogu}nostima u sada{nje i budu}e vreme, iznala`enjem najoptimalnijih re{enja.
- b. Na svim lokalnim i radio i TV stanicama u onim sredinama gde je koncentracija Roma ve}a, uvesti i TV emisije na romskom jeziku.
- c. U postoje}e sadr`aje na radiju i TV uneti informacije o Romima, kako iz zemlje tako i informacije iz sveta.
- d. Pokrenuti list na romskom jeziku ~iji bi osniva~ bila Skup{tina Savezne Republike Jugoslavije, a koji treba finansirati iz saveznog bud`eta. Ovaj list bi trebalo da bude zvani~no glasilo svih Roma u Jugoslaviji, a ne neke od romskih asocijacija. Ovakvo re{enje za jedno glasilo svih Roma bilo bi i najoptimalnije re{enje.

- e. Romske asocijacije i pojedinci treba da rade na pokretanju listova na romskom jeziku, a u skladu sa potrebama i mogućnostima.
- f. Naučni časopisi iz oblasti romologije, kao i časopisi iz drugih oblasti života i stvaralaštva Roma, neophodni su pa ih treba pokretati, a veće postojeće redovnije izdavati. Sredstva za njihovo izdavanje treba obezbediti iz budžeta, donacijama i sponzorstvom organizacija i pojedinaca.
- g. Dečiji list na romskom "Havrikano lil" treba redovnije izdavati, a u zavisnosti od potreba u različitim sredinama pokretati i druge ovakve listove.
- h. S obzirom na činjenicu da među Romima još uvek nema dovoljno kvalifikovanih kadrova koji bi radili u oblasti informisanja, sve kadrove treba okupljati oko jedinstvenog informacionog centra pri YUROM Centru, koji treba da se poveže sa već postojećim takvim centrima u Evropi i inostranstvu.

Izdavačka delatnost na romskom jeziku i o Romima je oblast kojoj u budućnosti treba posvetiti izuzetnu pažnju.

Postojeće institucije su u proteklom periodu poklanjale nedovoljnu pažnju izdavačkoj delatnosti Roma, pa je neophodno formirati specijalizovane institucije u ovoj oblasti.

Delatnost postojećih izdavačkih organizacija kao što je "Alav e Romengo" iz Novog Sada treba upotpuniti a neophodno je formirati i nove takve organizacije.

Treba formirati romsku književnu zadrugu koja bi svojom delatnošću u potpunosti popunjavala prazninu u oblasti izdavaštva na romskom jeziku.

Potrebno je stvoriti uslove za pravovremeno objavljivanje drugih naučnih dela iz oblasti romološke lingvistike i uključivanje tih dela u međunarodni sistem naučnih informacija.

Radi potpunijeg i boljeg upoznavanja života, običaja, jezika, istorije i kulture Roma, kao i uklanjanje postojećih predrasuda o pripadnicima ovog naroda i afirmacije njihovih ukupnih vrednosti, potrebno je pristupiti izradi i izdavanju Enciklopedije Roma i daljem radu na bibliografiji radova o Romima. Ovakav izdavački poduhvat trebalo bi realizovati u okviru SANU, YUROM Centra ili u okviru specijalizovanog enciklopedijskog projekta.

Pravna problematika

U skladu sa ovim, potrebno je:

- a. Pri Saveznoj Vladi formirati veće nacionalnih manjina.
- b. Pri republičkim vladama Srbije i Crne Gore formirati specijalizovana tela (Savetodavni odbor za Rome) koja bi se isključivo bavila pitanjima Roma.
- c. Pri okruzima formirati odgovarajuća tela (sekretarijate, odbore ili komisije) koja bi se bavila društveno-ekonomskim položajem Roma i zaštitom ljudskih prava.
- d. U opštinama i gradovima gde je koncentracija Roma veća formirati komisije za unapređenje društveno-ekonomski položaj Roma.
- e. Doneti Ustavni zakon o manjinama u SRJ.
- f. Doneti antidiskriminacioni zakon.
- g. Uvesti instituciju ombudsmana za manjine.
- h. Ukinuti sve diskriminacione zakone. (5)
- i. Doneti novi Izborni zakon koji će omogućiti manjinama učešće u parlamentima republika.
- j. Obezbediti učešće predstavnika Roma u svim organima i telima republika gde se odlučuje o pitanjima koja se njih tiču.
- k. Predvideti afirmativne mere za veću efikasnost predloženih zaključaka i preporuka.

Učesnici mnogobrojnih tribina, apeluju na političke partije, kulturne i naučne radnike, države, međunarodne, kulturne i naučne institucije, da svojim stručnim angažovanjem, materijalnom podrškom i organizacionim naporima pomognu da se poboljša položaj Roma u Jugoslaviji.

Ocene i predlozi naznačeni u ovoj platformi upućuju se institucijama države, resornim ministarstvima, političkim partijama, međunarodnim, romskim i drugim NVO.

ZAPO[LJAVANJE

Problem zapošljavanja Roma nameće obavezu traženja puteva i načina za smanjenje katastrofalnog stanja u ovoj oblasti.

Ove procese treba pokrenuti istovremeno i paralelno sa nivoa državne administracije i sa nivoa lokalne samouprave tj. mesne zajednice gde ima veći broj Roma. Nosioци aktivnosti moraju biti samoorganizovane grupe Roma, profitabilne organizacije i humanitarne organizacije.

Projekti trebaju da budu u funkciji:

- Podsticanja samoprodukcije, odnosno raznovrsnih aktivnosti kojima se unapređuju uslovi života u domaćinstvu;
- Podrška samozapošljavanju, odnosno raznovrsnim oblicima samostalne preduzimljivosti i preduzetništva radi proizvodnje i pružanja usluga koje se realizuju na tržištu;
- Posredovanje u samozapošljavanju, odnosno pomoći za efikasniji plasman radnih potencijala na tržištu rada, ostvarivanja zarade i zasnivanja radnog odnosa.

Program aktivne politike zapošljavanja mora da vodi ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja.

Potrebno je formirati fondove za:

- dokvalifikaciju i obuku radnika
- pokretanje proizvodnih kapaciteta shodno uslovima tržišta i kvalifikacionoj strukturi.